

Тема академічного шахрайства у вищій школі України нарешті виходить із тіні. Плагіат у бакалаврських і магістерських роботах, «запозичення» у кандидатських дисертаціях, списування під час складання іспитів і, що найголовніше, — репутаційні ризики таких дій усе активніше обговорюють і у студентському, і в академічному середовищі.

Закон «Про вищу освіту» дає чітке визначення плагіату і наводить механізми боротьби з ним. Чи діють ці норми? Що можна і треба зробити, аби «зламати» ситуацію? Як підняти рівень академічної культури, запобігти піратству, запровадити високі стандарти навчальної та дослідницької діяльності?

Днями у Києво-Могилянській академії зібралися фахівці МОН, представники вищих навчальних закладів, міжнародні експерти та студенти — обговорювали практичні кроки щодо впровадження академічної доброчесності у системі вищої освіти України.

«ДЕСЯТЕРО СМІЛИВЦІВ»

Координатор проекту сприяння академічній доброчесності в Україні **Тарас Тимочко** розповів, що проект стартував два місяці тому, його започаткували Американські ради з міжнародної освіти в партнерстві з МОН. У «пілоті» беруть участь «десятеро сміливців»: Донецький національний університет (Вінниця), Харківський національний університет імені Василя Каразіна, Луцький національний технічний університет, Тернопільський національний економічний університет, Тернопільський державний медичний університет, Сумський державний університет, Запорізький національний університет, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Одеський національний університет імені Іллі Мечникова та Інститут міжнародних відносин КНУ. У цих вишах спробують побудувати академічну культуру, в якій не буде місця плагіату.

Проект розрахований на чотири роки, нині для його учасників розробляється курс «Академічне письмо», який міститиме роз'яснення щодо доброчесності. За задумом організаторів, за чотири роки вдасться навчити ціле покоління студентів-бакалаврів, починаючи з першого року навчання у університеті й закінчуючи отриманням диплома. Саме це покоління випускників повинно стати носієм нових цінностей у вищій освіті, науці й суспільстві.

— Чотири роки — добре, але це тільки початок, — зауважив радник з питань преси, освіти та культури Посольства США **Конрад Тернер**. — Досвід американських університетів свідчить, що на-

МЕТАСТАЗИ ПЛАГІАТУ

двох із половиною століть, аби повністю подолати плагіат, недостатньо.

УСІ ДИСЕРТАЦІЇ ПЕРЕВІРЯТЬ

На думку першого заступника міністра освіти і науки **Інни Совсун**, проблема плагіату виникла з різних причин: знижувалися стандарти, не було гідної оплати праці, чітких вимог тощо. Нині ситуація з академічною доброчесністю — складна і потребує серйозних рішень. Для її вирішення недостатньо індивідуальних розмов чи зусиль, потрібна системна дискусія щодо того, які є проблеми у вищій школі з академічною доброчесністю і як їх розв'язувати. А починати необхідно з чесного визнання проблеми.

Інна Романівна розповіла, що МОН уже позбавило наукового ступеня за плагіат кількох «дослідників». На жаль, нині для ухвалення такого рішення потрібен висновок ученої ради університету, до якої входять науковці, котрі працюють у тій самій сфері, що й любителі «запозичень». І вони не завжди готові відкрито говорити про академічні «крадіжки», які вчинили колеги.

У МОН переконані: для того, щоб аналіз дисертацій відбувався неупереджено, найкраще доручити його... машині. Тому нині створюють академічну базу текстів дисертацій (над цим працює спеціальна команда науковців і айтишників), яка дасть змогу порівняти будь-який текст із попередніми доробками в галузі. Це відбуватиметься автоматично, за допомогою спеціального програмного забезпечення.

Базу планують створити до кінця року. Після того всі «темні плями» інтелектуальних доробків стануть доступними широкій академічній громадськості.

ГАРЯЧКОВА «ПІДЧИСТКА»

Створення академічної бази дисертацій (і далі — публікація робіт у відкритому доступі) вже викликало ажіотаж у любителів «цитування без лапок».

Інна Романівна розповіла, що їй відомі випадки термінового «підчищення» дисертацій.

— Навіть найкращі технічні засоби не допоможуть миттєво вирішити проблему, — переконана перший заступник міністра. — Аби принципи доброчесності стали невід'ємною частиною життя, маємо не просто карати за порушення, а передусім навчати писати правильно. Проблема плагіату необхідно вирішувати шляхом побудови іншої культури в академічному середовищі. Студентам треба пояснювати, що якщо вони сплинуть роботу, то спростять собі життя на один вечір, але при цьому недоотримають знання і погіршать життєві перспективи.

Не всі студенти порушують академічну доброчесність на-

достатньо просвітництва, щоб його викоринити? На думку завідувача кафедри культурології Київського національного університету культури і мистецтв **Тетяни Пархоменко** — явище надзвичайно масове.

Тетяна Сергіївна займається проблемами плагіату багато років, була однією з перших, хто сказав про його наявність у докторській дисертації **Катерини Кириленко** (дружини віце-прем'єр-міністра. — **Авт.**). І, на жаль, такі дисертації — не виняток.

— Сплагіатований на 99 відсотків підручник у нашій бібліотеці видають студентам, — розповідає Тетяна Сергіївна. — Він стоїть на вітрині серед інших «доробків», які теж наполовину «запозичені». Метастази плагіату поширили-

ЩОБ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙ ПРОХОДИВ НЕУПЕРЕДЖЕНО, НАЙКРАЩЕ ДОРУЧИТИ ЙОГО... МАШИНІ. ТОМУ НИНІ СТВОРЮЄТЬСЯ АКАДЕМІЧНА БАЗА ТЕКСТІВ ДИСЕРТАЦІЙ, ЯКА ДАСТЬ ЗМОГУ ПОРІВНЯТИ БУДЬ-ЯКИЙ ТЕКСТ З ПОПЕРЕДНІМИ ДОРІВКАМИ В ГАЛУЗІ

вмисно. Дехто просто не знає, як правильно оформляти посилання, чи потрібно вказувати автора кожної цитати, якщо текст згаданий у джерелах наприкінці роботи. У західних університетах цього навчають із першого курсу.

У МОН переконані: курс із академічного письма буде корисним не тільки для молоді. Уже сьогодні на тренінги, де розповідають, як публікуватися в міжнародних виданнях (вони відбуваються у різних областях України), приходять не тільки студенти, а й викладачі.

«ЗАРАЖЕННЯ» - МАСОВЕ

Наскільки масовим є явище плагіату в докторських і кандидатських дисертаціях? І чи

в усіх гуманітарних дисциплінах — мистецтвознавстві, культурології, історії, педагогічних науках, психології. А також — економіці, юриспруденції... Скрізь! В університеті багато псевдотворів і псевдодисертацій. Деякі з них гірші за рівнем від рефератів студентів!

Тетяна Пархоменко переконана: без серйозних покарань боротьба з академічним шахрайством навряд чи матиме результати. Якщо псевдонауковці читатимуть курс щодо академічної доброчесності, то якої чесності вони навчатимуть?

Тому потрібні зміни до закону про авторське право. У новій редакції Закону «Про наукову і науково-технічну

діяльність», на думку Тетяни Сергіївни, формулювання щодо плагіату надто «м'яке».

— У попередній редакції закону було написано, що науковець зобов'язаний дотримуватись авторського права, а в новій — лише «поважати», — додає вона.

Окрім того, відправляти наукову роботу на перевірку на кафедру, де захищався плагіатор, у жодному випадку не можна. Адже визнання спецрадою крадіжки у дисертації буде для цієї ради «смертним вироком». Згідно з Законом «Про вищу освіту» таку спецраду мають розпустити, а опоненти науковця, в якого виявили списування, два роки не мають права опонувати під час захисту робіт.

Перший заступник міністра освіти і науки запевнила: після надходження до МОН висновку спецради робота Катерини Кириленко буде розглянута на відкритому засіданні Атестаційної комісії.

«ЩЕПЛЕННЯ» ВІД КРАДІЖОК

Один з вишів-учасників проекту академічної доброчесності — Луцький національний технічний університет. Його викладач, професор **Петро Савчук** констатує: навіть на середніх курсах студенти не готові вникати в суть досліджень, не завжди розуміють, що треба шукати свою дорогу і працювати самостійно.

— Викладаю на п'ятому курсі дисципліну «Інтелектуальна власність», — розповідає Петро Петрович. — Здавалося б, дорослі люди, але коли починаєш говорити, що використання «піратських» програм — та сама крадіжка, — невимовно дивуються... Тому починати виховання академічної доброчесності потрібно на перших курсах. Це — «щеплення» від плагіату.

СВЯТЕ ПИСЬМО У БУДИНКУ РОЗПУСТИ

Свій спосіб боротьби з плагіатом пропонують викладачі і студенти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Під час участі у проекті «Справедливе правосуддя» студенти юридичного факультету спілкувалися з професором Університету Вашингтона **Томасом Райсом**. Той запитав: як відповідає на питання якості освіти ваш кодекс етики? Студенти лише руками розвели: мовляв, немає такого кодексу. Факультетська спільнота порадила і вирішила: кодекс потрібен — і для справедливого правосуддя в майбутньому, і для боротьби з плагіатом.

Про справжню ситуацію в університеті з академічною доброчесністю чесно розповідає декан юридичного факультету ЧНУ **Петро Пацурківський**.

— За останні кілька років у нас були випадки корупційних дій, декана економічного факультету (нині колишнього) спіймали на хабарі, — каже Петро Станіславович. — На